

Определена целесообразность использования рыночных индикаторов стоимости финансовых ресурсов при установлении цены на банковские депозиты. Осуществлен анализ изменения процентных ставок для определения благоприятных периодов привлечения депозитов с конкретным сроком, что позволит уменьшить их себестоимость и весомые погашения в дорогие периоды календарного года.

Ключевые слова: банк, ценообразования, цена, процентная ставка, рыночные индикаторы, депозит, ценообразования депозитных ресурсов.

Vantukh T. Z.

Using market indicator for pricing deposit resources of commercial banks

This study determined the feasibility of using market indicators of the of financial resources in setting rates on bank deposits. The analysis of changes in interest rates, to determine favorable periods attracting deposits with a specific period, which will reduce their costs and expensive weighty repayment periods of the calendar year.

Key words: bank, price formation, price, interest rate, market indicators, deposit, deposit pricing.

Вантух Тетяна Зіновіївна – аспірант Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ).

УДК 336.717.061

М. І. Хмелярчук, В. І. Алексєєв

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЗНАЧЕННЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Проаналізовано соціально-економічне значення банківського кредитування на основі дослідження взаємозв'язків між обсягами банківського кредитування, валовим внутрішнім продуктом і випуском продукції за видами економічної діяльності. Запропоновано пріоритетні напрями посилення впливу кредитної діяльності банків на процеси посткризового відновлення національної економіки.

Ключові слова: банківське кредитування, кредитний портфель, валовий внутрішній продукт, економічне зростання, коефіцієнт кореляції.

Постановка проблеми. Банківське кредитування об'єктивно відіграє одне з вирішальних значень у фінансовому забезпеченні процесів соціально-економічного розвитку. Адже мобілізуючи вільні індивідуальні капітали

© М. І. Хмелярчук, В. І. Алексєєв, 2014

та спрямовуючи їх на кредитних засадах для фінансування потреб реально-го сектору економіки, розвитку підприємництва, модернізації та інвестиційно-інноваційного розвитку, банкі таким чином стимулюють соціально-економічний розвиток. «Банкір, – як справедливо зазначав Й. Шумпетер, – є не стільки посередником, скільки творцем купівельної спроможності... Він забезпечує можливість створення нових комбінацій виробничих факторів, уповноважує певних людей їх здійснювати від імені усього суспільства. Він є ефор економіки, що розвивається» [1, с. 74].

Тому очевидним є те, що подолання кризових явищ у національній економіці стимулювання економічного зростання є неможливими без активізації банківського кредитування. Більше того, в умовах незавершених структурних та інституціональних ринкових реформувань національної економіки, зокрема її фінансового сектору, та формування в Україні банкоорієнтованої моделі кредитного ринку кредитування національної економіки головним чином залежить від банків.

З цих позицій актуальним є дослідження соціально-економічного значення банківського кредитування в Україні з метою формулювання науково-обґрунтованих рекомендацій щодо активізації його ролі в процесах посткризового відновлення національної економіки.

Аналіз останніх досліджень. Слід відзначити, що питання соціально-економічного значення банківського кредитування були і є предметом дослідження багатьох всесвітньо відомих вчених. Зокрема, Дж. С. Мілль [2], М. Х. Бунге [3], Й. Шумпетер [1], Дж. Кейнс [4], Дж. Стігліц, Е. Вейс [5] та інші у своїх працях переконливо доводили значення кредиту в стимулюванні економічної активності та відзначали провідну роль банків у кредитуванні національної економіки. У працях Р. Голдсмита [6], Дж. Герлі, Е. Шоу [7], Р. Кінга, Р. Левайна [8] та інших на основі емпіричних досліджень доведено існування тісного взаємозв'язку між рівнем розвитку фінансового сектору та його структурних компонентів, зокрема банківської системи, та процесами економічного зростання. Водночас у дослідженнях Л. Зінгалеса і Р. Раджана [9] було доведено, що банкоорієнтовані («bank-based») фінансові системи можуть ефективно функціонувати як в країнах з високим, так і в країнах з низьким рівнем економічного, фінансового та правового розвитку. Тоді як ринково орієнтовані («market-based») фінансові системи ефективно функціонують лише у країнах з високим рівнем розвитку фінансової та правової системи.

Питанням соціально-економічного значення банківської системи, зокрема її кредитної діяльності, присвячені дослідження багатьох вітчизняних вчених, зокрема: О. І. Барановського, О. Д. Вовчак, О. В. Дзюблюка, О. О. Другова, А. С. Гальчинського, В. М. Гейця, Г. Т. Карчевої, А. Я. Кузнецової, В. І. Міщенко, С. В. Науменкової, Б. І. Пшика, М. І. Савлука, Т. С. Смозженко, В. В. Рісина,

А. А. Чухна та інших. Їхні праці присвячені різним аспектам кредитної діяльності банків, а саме: формуванню ресурсної бази банківського кредитування, оптимізації кредитної політики банків та управлінню кредитними ризиками, банківському нагляду, монетарній політиці та механізмам монетарної трансмісії, присутності іноземного капіталу в банківській системі країни тощо.

Ураховуючи вагомий доробок вітчизняних учених у дослідження питань розвитку банківського кредитування, на наш погляд, потребують подальших досліджень питання обґрунтування соціально-економічного значення банківського кредитування, зокрема в частині емпіричного підтвердження відповідних взаємозв'язків, і визначення ключових факторів його детермінації.

Мета наукової статті – проаналізувати соціально-економічне значення банківського кредитування, використовуючи економіко-статистичні методи, та визначити пріоритетні шляхи підвищення його ролі в процесах посткризового відновлення національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Вихідним аспектом проведення аналізу впливу банківського кредитування на соціально-економічні процеси в Україні є вибір досліджуваних показників соціально-економічного розвитку на макроекономічному рівні. До таких показників слід передусім віднести валовий внутрішній продукт (ВВП), «який вимірює ринкову вартість усіх кінцевих товарів і послуг, вироблених у даній країні протягом певного періоду часу» [10, с. 51]. Відтак аналіз частки кредитів у ВВП є одним з важливих економічних індикаторів, який традиційно використовується в економічній літературі та аналітичних дослідженнях для оцінки рівня взаємодії банківського і реального секторів економіки, а також впливу банківського кредитування на економічне зростання.

З цих позицій, аналізуючи вплив банківського кредитування в Україні на динаміку ВВП упродовж 1996–2013 рр., слід передусім відзначити тенденції динамічного зростання частки банківського кредитування у ВВП (рис.).

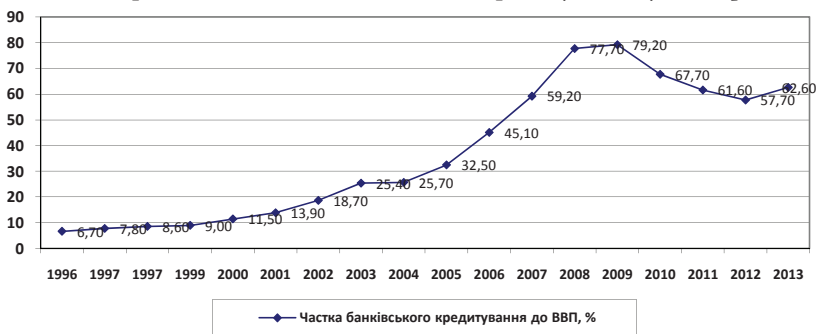

Рис. Динаміка частки банківського кредитування до номінального ВВП в Україні упродовж 1996–2014 рр. [1]

На *рис.* яскраво відображено динамічне зростання частки банківських кредитів у ВВП із 6,7% у 1996 р. до майже 80% у 2008 р. Причому найбільш стрімкі темпи зростання частки кредитів у ВВП спостерігаються упродовж 2003–2008 рр., коли мали місце високі темпи економічного зростання, великою мірою стимульовані динамічним нарощенням обсягів банківського кредитування.

Проте з 2008 р., у зв'язку із наростанням кризових явищ на глобальному та національному економічному рівнях спостерігається зменшення частки банківського кредитування у ВВП до 57,7% у 2012 р. і певне зростання у 2013 р. до 62,6%. Вказані тенденції, як відомо, зумовлені практично замороженням банківського кредитування упродовж 2009–2010 рр. та його повільним відновленням упродовж 2011–2013 рр. Причому повільне відновлення банківського кредитування супроводжувалось повільним економічним зростанням економіки (у 2010 р. економічне зростання досягло 4%, у 2011 – 5%, а у 2012 та 2013 рр. – мали місце нульові показники економічного зростання).

Таким чином, в Україні економічне зростання великою мірою детерміноване активізацією банківського кредитування, тобто зростання обсягів банківського кредитування та його частки у ВВП позитивно впливає на економічну динаміку в цілому. Підтвердженням цьому є проведений нами кореляційний аналіз впливу банківського кредитування на обсяги ВВП в цілому та в розрізі секторів економіки упродовж 2001–2013 рр. (*табл.*).

Таблиця

**Показники для оцінки залежності національної економіки
(за видами економічної діяльності) від банківського кредитування**

Види економічної діяльності	Коефіцієнт кореляції між банківським кредитуванням за видами економічної діяльності та обсягами випуску продукції за цими видами економічної діяльності	Частка кредитних вкладень у загальному обсязі випуску продукції за видами економічної діяльності станом на 01.01.2013, %
Сільське господарство, лісове та рибне господарство	0,952566	13,3
Добувна промисловість	0,940509	7,4
Переробна промисловість	0,967146	12,7
Постачання газу, пари та кондиційованого повітря	0,994767	14,1
Будівництво	0,910644	35,4
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт транспортних засобів	0,990888	57,7
Транспорт, складське господарство	0,991702	10,0
Освіта	0,527906	0,01
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,752685	2,3
Номінальний ВВП	0,91726404	57,7

Джерело: складено авторами на основі опрацьованих статистичних матеріалів НБУ [11]

Розрахунки, наведені в *табл.*, зокрема високі значення коефіцієнтів кореляції між банківським кредитуванням та обсягами випуску продукції за видами економічної діяльності, є емпіричним підтвердженням наявності істотного впливу банківського кредитування на розвиток окремих галузей національної економіки та на динаміку економічного зростання в цілому. Водночас, незначна частка кредитних вкладень як у загальному обсягу ВВП (57,7% є невисоким показником банківського кредитування економіки¹), так і за окремими видами економічної діяльності є свідченням недостатнього використання потенціалу банківської системи, зокрема її кредитної діяльності, в розвитку національної економіки. Відтак з метою формулювання відповідних висновків спробуємо пояснити, наведені у *табл. 1*, показники залежності національної економіки від банківського кредитування за кожним з видів економічної діяльності.

Аналізуючи результати кореляційного аналізу впливу банківського кредитування на розвиток галузей національної економіки, слід відзначити, що найвищі показники кореляції мають місце за такими видами економічної діяльності, як: «Оптова та роздрібна торгівля» (0,991702); «Постачання газу, пари та кондиційованого повітря» (0,994767) і «Транспорт, складське господарство» (0,991702). Так, зокрема високий показник кореляції в «Оптовій та роздрібній торгівлі» є, на наш погляд, реальним відображенням значущості впливу банківського кредитування на розвиток цієї галузі економіки. Адже очевидним є те, що вітчизняна галузь торгівлі великою мірою активно розвивається завдяки банківському кредитуванню (частка кредитних вкладень у цю галузь у загальному обсязі наданих послуг становить 57,7%), широко використовуючи позичені ресурси для поповнення своїх оборотних коштів. Більше того, у структурі кредитного портфеля банківської системи за видами економічної діяльності переважає саме кредитування оптової та роздрібною торгівлі (39% кредитних вкладень банків у 2013 р. [11]). Водночас переважаючим у структурі кредитного портфеля банківської системи є і короткострокове кредитування на поточні потреби терміном до 1 року (47% кредитних вкладень банків у 2013 р. [11]), яке активно використовують підприємства торгівлі.

В той же час високі показники кореляції у таких галузях, як «Постачання газу, пари та кондиційованого повітря» і «Транспорт, складське господарство», пов'язані, на наш погляд, як із зростанням кредитних вкладень у ці галузі та відповідним збільшенням обсягів виробництва продукції цих галузей, так і з

¹ У країнах Західної Європи з банкоорієнтованою моделлю розвитку фінансової системи частка кредитних вкладень банків у ВВП є набагато більшою, наприклад, 120% у Австрії, 209% у Данії, 105% у Німеччині, 118% у Греції, 122% у Італії, 192% у Португалії, 204% у Іспанії тощо [12, с. 41].

відповідною кон'юнктурою ринку та зростанням цін на продукцію цих галузей. Адже відомо, що в Україні ціни на газ, а відтак і на послуги щодо постачання газу великою мірою залежать від цінової політики головного імпортера газу до України – Росії, а отже, загальновідоме зростання цін на газ, яке мало місце з 2010 р., не могло відповідним чином не позначатись і на вартісних обсягах постачання газу. Водночас зростання вартісних показників надання послуг у транспортній галузі великою мірою зумовлене поетапним зростанням в Україні ввізного мита на імпортовані автомобілі, а відтак і зростанням цін як на самі автомобілі, так і на транспортні послуги, у зв'язку із зростанням цін на паливо.

Таким чином, на наш погляд, банківське кредитування цих галузей є важливим (частка кредитних вкладень банків у транспортну галузь становить 11%, а у постачання газу – 14%), проте не визначальним фактором зростання вартісних обсягів виробництва продукції та надання послуг у цих галузях.

У свою чергу, високі показники кореляції між банківським кредитуванням та обсягами випуску продукції у таких галузях, як «Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство» (0,952566), «Переробній промисловості» (0,967146) та «Добувній промисловості» (0,940509), засвідчують наявність істотних зв'язків між вказаними показниками. На наш погляд, отримані результати є свідченням вагомості, проте далеко не вирішальної ролі банківського кредитування у фінансуванні розвитку цих галузей (частка банківського кредитування у загальному обсягу випуску продукції переробної промисловості складає 12,7%, добувної промисловості – 7,4%, сільського господарства, лісового господарства та рибного господарства – 13,3%). Незначна частка кредитних вкладень банків у ці сектори економіки та навіть її скорочення по деяких з них (частка кредитних вкладень банків у переробну промисловість скоротилась з 24% у 2008 р. до 20% у 2013 р., у добувну промисловість – зросла з 2% у 2008% до 3% у 2013 р., у сільське господарство, лісове та рибне господарство залишилось без змін на рівні 6% [11]) засвідчує обмежене використання механізму фінансування розвитку цих галузей на кредитній основі. На наш погляд, такий стан справ насамперед пов'язаний з обмеженими ресурсними можливостями інвестиційного кредитування банками цих галузей, так як у вітчизняних банків довгострокові ресурси для розширення інвестиційного кредитування практично відсутні (частка довгострокових ресурсів у депозитному портфелі банків, залучених банками у 2013 р. на термін понад 2 роки становить лише 4% [11]).

Тому, на наш погляд, обмежені можливості кредитування вітчизняними універсальними банками стратегічно важливих для національної економіки секторів економіки (металургії, сільського господарства), а також практично відсутність державних програм кредитної підтримки цих галузей обмежує

ресурсні можливості їх модернізації, а відтак і нарощення конкурентоспроможності їх продукції на світовому ринку.

Характерним саме для способу організації ринку будівництва та нерухомості виявився результат щодо високого значення коефіцієнта кореляції (0,910644) між обсягами виробництва цієї галузі та відповідними кредитними вкладеннями. Адже очевидним є те, що придбання житла, зокрема можливість сплати повної суми його вартості одноразовим платежем, є неможливим для переважної більшості громадян. Тому кредитування цих галузей має вагомий не лише економічний, але й соціальний ефект.

Однак порівняно невисока частка кредитних вкладень у цю галузь (35%), а також повільне відновлення позитивної динаміки кредитування домогосподарств є свідченням недостатнього використання потенціалу банківського кредитування сфери будівництва. На наш погляд, такий стан справ великою мірою пов'язаний, з одного боку, практично «замороженням» в Україні довгострокового інвестиційного кредитування, а з іншого боку – «застоєм» на вітчизняному ринку нерухомості у зв'язку із у цілому низьким рівнем платоспроможності населення.

Проведений кореляційний аналіз між обсягами кредитних вкладень і наданням послуг у таких соціально-важливих видах економічної діяльності, як «Освіта» і «Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги», засвідчив невисокі значення коефіцієнтів кореляції, а отже незначну залежність між досліджуваними показниками. На наш погляд, такі результати (коефіцієнт кореляції у галузі освіти становить 0,527906, а у сфері охорони здоров'я –0,752685) відображають об'єктивну картину щодо джерел фінансування цих галузей, що традиційно орієнтуються на бюджетні кошти. Водночас, на наш погляд, державні гарантії та тотальне залучення й контроль держави у сферах освіти та охорони здоров'я не стимулюють входження ринкових механізмів фінансування цих галузей, що відповідним чином відображається і на низькому рівні банківського кредитування цих галузей.

Тому, на наш погляд, виключно дотаційна схема фінансування цих галузей також є шкідливою, оскільки не надає можливості повноцінного розвитку вітчизняного ринку цих послуг. Тому залучення додаткових до бюджетних джерел фінансування соціальних галузей, до яких можна віднести і банківське кредитування, сприятиме, по-перше, розвитку ринку цих послуг, підвищенню якості послуг, які надаються у цих галузях, та зростанню їх конкурентоспроможності як на національному, так і світовому ринках.

Висновки. Таким чином, проведене дослідження соціально-економічного значення банківського кредитування в Україні на основі використання економіко-статистичних методів засвідчило наявність істотного впливу банківського кредитування як на економічне зростання в цілому, так і на роз-

виток окремих галузей національної економіки. Водночас гіпертрофована структура банківського кредитування за цілями, термінами кредитування та видами економічної діяльності, що зосереджене головним чином у сегменті кредитування на поточні потреби галузі оптової та роздрібною торгівлі, не відповідає цілям модернізації та інвестиційно-інноваційного розвитку національної економіки. Тому в ситуації катастрофічного браку інвестиційних ресурсів Україна змушена звертатись до іноземних кредиторів, що, у свою чергу, певною мірою виключає вітчизняні банки з конкурентної боротьби за контроль над майбутнім вітчизняної економіки.

Саме тому, на наш погляд, з метою посилення ролі банківської системи в процесах посткризового відновлення національної економіки необхідним є системний підхід на рівні держави в контексті розробки національної стратегії розвитку національної економіки з урахуванням можливості розширення кредитного потенціалу вітчизняної банківської системи. У цьому напрямку першочерговими заходами, на наш погляд, повинні стати, по-перше, удосконалення інституційної структури вітчизняної банківської системи шляхом створення та реального функціонування спеціалізованих банків, котрі могли б забезпечувати кредитування стратегічно важливих для національної економіки секторів економіки, а по-друге, розробка програм державної фінансової підтримки національної економіки на кредитних засадах, що зменшувало б тягар бюджетного фінансування. Водночас, очевидним є те, що реалізація цих заходів є можливою лише в умовах політичної стабільності в країні, суспільної консолідації та зростання довіри до державних та фінансових інституцій.

Список використаних джерел

1. Shumpeter J. The Theory of Economic Development. – Cambridge, MA : Harvard University Press, 1934. – 255 p.
2. Милья Дж. С. Основы политической экономии: В 3-х томах. – М.: Прогресс, 1980.
3. Микола Християнович Бунге: сучасний дискурс: Монографія / За ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання, 2005. – 697 с.
4. Keynes J. M. The “ex-ante” theory of the rate of interest // The Economic Journal. – 1937. – December. – P. 663 – 669.
5. Stiglitz, J. and Weiss A. Banks as special accountants and screening devices for the allocation of credit // Greek Economic Review. – 1990. – P. 85–118.
6. Goldsmith R. Financial Structure and Development, Yale University Press, New Haven, 1969. – 561 p.
7. Gurley J. G., Shaw E. S. Financial aspects of economic development // American Economic Review, 1955. – Vol. 45. – No.4. – P. 515 – 538.
8. King R. and Levine R. Finance and growth: Schumpeter might be right // The Quarterly Journal of Economics. – August. – P. 717–737.
9. Rajan R. G., Zingales L. Financial Dependence and Growth // American Economic Review. – 1998. – Nr. 88. – June. – P. 559–586.
10. Панчишин С. Макроекономіка: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2001. – 616 с.
11. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

12. Bijlsma M. J., Gijsbert T. J. Zwart. The changing landscape of financial markets in Europe, the United States and Japan // Bruegel Working Paper. – 2013. – 18 March 2013. – 61 p.

Хмельярчук М. И., Алексеев В. И.

Соціально-економічне значення банківського кредитування в Україні

Проаналізовано соціально-економічне значення банківського кредитування на основі дослідження взаємозв'язків між об'ємами банківського кредитування, валовим внутрішнім продуктом і випуском продукції за видами економічної діяльності. Предложено пріоритетні напрямлення посилення впливу кредитної діяльності банків на процеси посткризового встановлення національної економіки.

Ключевые слова: банківське кредитування, кредитний портфель, валовий внутрішній продукт, економічний ріст, коефіцієнт кореляції.

Khmelyarchuk M. I., Alekseyev V. I.

Socio-economic signification of bank lending in Ukraine

Socio-economic signification of bank lending in Ukraine was analyzed under the base of investigation the connections between the volume of bank lending, gross domestic product and capacity output in different branches of economy. The specific strategies were proposed by authors to strengthen the influence of bank lending in the processes of postcrises development of national economy.

Key words: bank lending, credit portfolio, gross domestic product, tconomic growth, correlation coefficient.

Хмельярчук Марія Ігорівна – доцент кафедри економічної теорії Львівського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ), кандидат економічних наук, доцент;

Алексеев Владислав Ігорович – доцент кафедри прикладної математики Національного університету «Львівська політехніка», кандидат технічних наук.

УДК 336.719

Ю. О. Петелькіна

СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ КОНКУРЕНЦІЇ У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Визначено основні методичні підходи до аналізу конкуренції в банківському секторі та їх особливості. Увагу зосереджено на структурних методах, що передбачають оцінку концентрації. Проведено аналіз конкуренції у банківському секторі на основі розрахунку індексу Херфіндала – Хіршмана, показників концентрації трьох і десяти найбільших банківських установ,

© Ю. О. Петелькіна, 2014